

Zuzanna Majerowicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Szkola Doktorska Nauk Humanistycznych

O dzieciach, z dziećmi i dla dzieci. Sprawozdanie z I Forum Tradycji w Muzeum Etnograficznym w Krakowie

Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie (MEK) powstało w 1911 roku. Od tamtego czasu pracowniczki i pracownicy zgromadzili 80 tysięcy obiektów, z których część prezentowana jest na wystawach stałych i czasowych. Oprócz działalności wystawienniczej, Muzeum angażuje się w działalność badawczą, edukacyjną i warsztatową. Jak wskazano na stronie internetowej, działalność instytucji opiera się na hasle: „potencjał zbiorów, potencjał miejsca, potencjał zespołu”¹. MEK skupia swoje działania na wielu obszarach, z których kluczowe to: kolekcja przedmiotów, której opracowanie, konserwowanie i upowszechnianie przyczynia się do popularyzacji wiedzy o zróżnicowaniu dziedzictwa kulturowego; prowadzenie badań naukowych pozwalających lepiej zrozumieć otaczającą rzeczywistość i odkrywać nowe perspektywy; otwartość na wszystkie grupy społeczne oraz realizacja działań edukacyjnych i popularyzatorskich; wspieranie i rozwój kadry pracowniczej, a także funkcjonowanie jako instytucja naukowa i ośrodek edukacji regionalnej w Polsce². MEK jest więc przede wszystkim „miejscem spotkań z ludźmi i tradycjami, przestrzenią wspólnego odkrywania i praktykowania kultury”³.

¹ <https://etnomuzeum.eu/> [data odczytu: 13.02.2025].

² <https://etnomuzeum.eu/jak-myslimy-o-muzeum> [data odczytu: 13.02.2025].

³ <https://etnomuzeum.eu/edukacja> [data odczytu: 27.12.2024].

Przykładem takiej działalności, było zorganizowanie w dniach 26-27 września 2024 roku I Forum Tradycji⁴. Wydarzenie to ma odbywać się cyklicznie i wpisać na stałe w kalendarium MEK. Pierwsza edycja była poświęcona dzieciom i nosiła nazwę: *Berek-oberek. O dzieciach, z dziećmi i dla dzieci*. Forum miało formę wykładów połączonych z warsztatami, które prowadzili specjaliści (edukatorzy, badacze, praktycy), zajmujący się na co dzień tradycyjną kulturą muzyczną i taneczną, folklorem oraz sztuką ludową. W trakcie części wykładowej poruszono kwestie związane z rolą dziecka w tradycyjnej społeczności wiejskiej, omówiono szeroko pojęty folklor dziecięcy oraz jego zastosowanie zarówno na scenie, jak i w codziennym życiu. Część warsztatowa była poświęcona metodyce nauki tańca z dziećmi – pokazano podstawowe kroki krakowiaka, oraz to jak je przekazywać najmłodszym. Dodatkowo przeprowadzono zajęcia z tworzenia tradycyjnych zabawek, a także warsztaty śpiewacze, które poświęcono kołysankom. Forum było adresowane do animatorów kultury, regionalistów, nauczycieli, a także instruktorów tańca i śpiewu oraz wszystkich, którzy pasjonują się przekazem tradycyjnego dziedzictwa. Zainteresowana tą tematyką, postanowiłam wziąć udział w wydarzeniu.

Pierwszego dnia Forum odbyły się wykłady poświęcone prezentowaniu tradycyjnego folkloru dziecięcego na scenie, ubiorom dziecięcym oraz inicjatywom organizowanym przez dział edukacji MEK. Seminarium otworzyła Monika Dudek, dyrektorka placówki. Podczas jej wystąpienia zatytułowanego: *Dziecko chłopskie, a dziecko na scenie. Jaką tradycję chcemy prezentować?* zastanawiano się jak należy prezentować autentyczność na scenie⁵. Zwrócono uwagę, że dzieci prezentujące tradycyjny folklor taneczny często traktowane są jak „mali dorośli”, wykonujący układy nieodpowiednie dla ich wieku. Podkreślono, że należy skupić się na przygotowaniu ich do zabawy oraz zachęcaniu do improwizacji. Tym samym scena powinna stać się „pokojem zabaw” – co jest przejawem folkloryzmu dziecięcego, który polega na aranżowanym wykorzystaniu wybranych elementów i form folkloru [Majerczyk 2018: 89]. Wystąpienie zwieńczyła dyskusja, w której podkreślono,

⁴ W ramach forum zorganizowano także dwa wydarzenia współtowarzyszące: dla rodzin *Rodzinny weekend z tradycją* (<https://etnomuzeum.eu/wydarzenia/i-forum-tradycji-rodzinny-weekend-z-tradycja>) oraz warsztaty dla nauczycieli (<https://etnomuzeum.eu/wydarzenia/i-forum-tradycji-warsztaty-dla-nauczycieli>) [data odczytu: 27.12.2024].

⁵ O problemach w prezentacji tradycyjnego folkloru dziecięcego na scenie pisała Dorota Majerczyk w publikacji pokonferencyjnej pt. *Folklor dziecięcy. Między tradycją, a współczesnością* [2018: 89-93].

że tradycyjny folklor prezentowany przez dzieci rozwija ich wrażliwość na tradycję, co sprzyja dalszemu przekazywaniu dziedzictwa kulturowego.

Autorką drugiego wystąpienia zatytułowanego *W co ubierano dzieci? Wykład oraz prezentacja ubiorów dziecięcych z kolekcji MEK* była Ewa Rossal, kustoszka kolekcji Strojów i Tkanin Działu Muzealiów MEK. Prezentację wzbogaciły fotografie pochodzące z zasobów Muzeum. Tematyka tradycyjnej odzieży dziecięcej okazuje się znacznie bardziej złożona niż mogłoby się wydawać na pierwszy rzut oka. Współczesne badania w tej dziedzinie opierają się głównie na analizie dostępnych fotografii, które są jednym z nielicznych źródeł dokumentujących ubiór dzieci z przeszłości. Podczas wykładu poruszono kwestie dotyczące autentyczności odzieży widocznej na archiwalnych zdjęciach. Referentka wraz z uczestnikami Forum zastanawiała się, czy przedstawione na fotografiach dzieci rzeczywiście były właścicielami tych ubiorów, czy też może zostały im one wypożyczone na potrzeby pozowanej wizyty u fotografa. Brak znajomości kontekstu, w jakim wykonano dane zdjęcia, niesie ryzyko błędnej interpretacji wyglądu dziecięcej odzieży z tamtego okresu. Jednym z omówionych przykładów była tzw. moda krakowska, która, wykraczając poza swój pierwotny region, zyskała popularność w całej Polsce. Strój ten często wybierano na różnorodne uroczystości, traktując go jako symboliczny strój narodowy [Kowalska-Lewicka 1976]. Analizując fotografie szkolne, autorka referatu zwróciła uwagę na ewolucję stylu ubierania dzieci, wynikającą z przejścia z domowego otoczenia do zupełnie nowego środowiska szkolnego. Innym charakterystycznym elementem garderoby dzieci były stroje świąteczne⁶, przeznaczone na wyjątkowe okazje, takie jak pierwsza komunia. Obecnie mamy do czynienia z kostiumami scenicznymi opartymi na starych wzorach ubiorów wiejskich, najczęściej w formie miniaturowego stroju dorosłego.

Kolejny wykład zatytułowany: *Jak ciekawie i skutecznie edukować o tradycji i jak czerpać z zasobów muzeum?* zaprezentowała kierowniczka Działu Edukacji MEK, Urszula Sobczyk. Podczas prelekcji omówiono różnorodne działania edukacyjne, które umożliwiają interaktywne poznawanie dziedzictwa kulturowego. Jedną z propozycji jest gra terenowa, której akcja rozgrywa się na obszarze całego Muzeum, zachęcając uczestników do aktywnego odkrywania jego zakamarków. Edukatorka przybliżyła także ideę gry ekonomicznej oraz miejskiej, które angażując różne grupy wiekowe,

⁶ Strój świąteczny, w przeciwieństwie do ubiorów „na co dzień”, rozumiem jako rodzaj odzieży przeznaczonej tylko na specjalne okazje, takie jak święta religijne [Minksztyl 2013:63].

uczą poprzez zabawę. Dzieci mogą ponadto uczestniczyć w warsztatach polegających na tworzeniu kart inwentarzowych lub przygotowywaniu metryczek, które mogą posłużyć do przeprowadzenia wywiadów⁷. Te praktyczne zajęcia nie tylko rozwijają umiejętności poznawcze wśród dzieci, ale również uczą pracy z materiałem źródłowym.

Po trzech wykładach uczestnicy Forum udali się do Galerii Podbrzezie na warsztaty taneczne, prowadzone przez tancerza i choreografa Marka Herbaczewskiego przy akompaniamencie muzyka i regionalisty Daniela Küblera. W ramach warsztatów tanecznych uczestnicy otrzymali zadanie stworzenia układu choreograficznego do dziecięcej piosenki *Kuryca*. Pracując w grupach, mieli za zadanie wsłuchać się w tekst utworu i na jego podstawie wymyślić figury taneczne, które najlepiej oddadzą charakter piosenki. Zadanie to było twórczym wyzwaniem i okazją do zgłębiania sposobów interpretacji muzyki w kontekście choreografii dziecięcej.

Kolejnym punktem programu były zajęcia rękodzielnicze zorganizowane przez Dział Edukacji MEK, podczas których uczestnicy mogli własnoręcznie wykonać tradycyjne zabawki dla dzieci. W ich ramach stworzono szmaciane laleczki oraz postacie ze słomy, które po ukończeniu można było zabrać ze sobą do domu. Warsztaty pozwoliły uczestnikom na rozwijanie umiejętności manualnych oraz przybliżyły tradycyjne metody wytwarzania zabawek, które od pokoleń stanowiły ważny element dziecięcej codzienności.

Il. 1. Szmaciana laleczka wykonana przez autorkę tekstu na warsztatach tworzenia zabawek, fot. Zuzanna Majerowicz

⁷ Karty są w ogólnym dostępie i można je pobrać ze strony <https://etnomuzeum.eu/muzeumpodreczne> [data odczytu: 28.12.2024].

Drugi dzień Forum rozpoczął się spotkaniem poświęconym zabawom dla dzieci, które poprowadzili Monika Dudek i Daniel Kübler w Galerii Podbrzezie. Zajęcia pozwoliły uczestnikom na chwilę powrotu do dzieciństwa i przypomnienie sobie dawnych zabaw, takich jak naśladowanki, węże, berki czy gry „Gąski, gąski, do domu”. Ich celem było przedstawienie sposobów łączenia zabawy z procesem edukacyjnym, jednocześnie zapewniając uczestnikom rozrywkę.

Podczas kolejnych warsztatów osoby biorące udział w zajęciach stanęły przed zadaniem opanowania podstawowych kroków krakowiaka, jednego z najpopularniejszych polskich tańców narodowych. Następnie, podzieleni na grupy, musieli zaproponować układy taneczne dostosowane do trzech różnych grup wiekowych dzieci. Warsztaty przybliżyły uczestnikom techniki taneczne oraz pozwoliły sprawdzić się w roli choreografów, uwzględniających możliwości i potrzeby najmłodszych.

Il. 2. Warsztaty krakowiaka, fot. Zuzanna Majerowicz

Po zakończeniu pierwszej części programu, uczestnicy udali się do MEK, gdzie odbyły się dwa ostatnie wykłady. Pierwszy z nich, pt. *Słowny ludowy folklor dziecięcy – różnorodność tekstów*, poprowadziła etnolingwistka Barbara Żebrowska-Mazur. Prelegentka omówiła kluczowe cechy folkloru

dziecięcego, prezentując szeroką gamę tradycyjnych tekstów, w tym wyliczanki, rymowanki i zabawianki [Cieślakowski 1985].

Drugie wystąpienie poświęcone było tematowi *Gwary na scenie*, które omówił lingwista Artur Czesak. Ekspert podkreślił, że gwara jest jednym z najbardziej autentycznych elementów tradycji, który nie wymaga sztucznego naśladownictwa, ponieważ zachowuje się w pamięci społecznej. Zwrócił uwagę, że w przedstawieniach scenicznych tradycyjnego folkloru dziecięcego gwara nie powinna być traktowana marginalnie, lecz powinna być przygotowywana na równi z tańcami i przyspiewkami.

Ostatnie warsztaty Forum, zatytułowane *Śpiewamy kołysanki*, prowadziła Monika Dudek. Uczestnicy mieli okazję poznać kilka tradycyjnych kołysanek z różnych regionów Polski, z których każda odzwierciedlała życie na wsi. Dominującym motywem pieśni był obraz matki zmęczonej pracą na polu, starającej się ukołysać swoje dziecko.

Po warsztatach zaprezentował się *Zespół Pieśni i Tańca Krakowiaczek*, który przedstawił program artystyczny *Na pastwisku*. Dzieci, biorąc udział w tradycyjnych zabawach, śpiewały ludowe pieśni i tańczyły, oferując widzom praktyczną prezentację scenicznego folkloru dziecięcego. Na zakończenie wszyscy uczestnicy otrzymali certyfikaty uczestnictwa.

Il. 3. Certyfikat uczestnictwa I Forum Tradycji, fot. Zuzanna Majerowicz

I Forum Tradycji okazało się wydarzeniem, które w nowatorski sposób połączyło różne środowiska zainteresowane tradycyjną kulturą ludową. Dzięki bogatemu programowi, obejmującemu wykłady, warsztaty i prezentacje sceniczne, uczestnicy zdobyli nowe umiejętności, wymienili doświadczenia i nawiązali kontakty. Inicjatywa ta pokazała, jak duże znaczenie ma otwieranie się na szerszą publiczność i wychodzenie poza hermetyczne kręgi naukowe, co pozwoliło na budowanie dialogu między ekspertami, a praktykami z lokalnych środowisk. Forum ma więc potencjał, by stać się cyklicznym wydarzeniem o ogólnopolskim zasięgu, a zapowiedź kolejnej edycji, która skupi się na tematyce roku obrzędowego już budzi wielkie zainteresowanie.

Bibliografia

Cieślakowski Jerzy

1985: *Wielka zabawa*, Wrocław: Ossolineum.

Kowalska-Lewicka Anna

1976: *Ludowy strój krakowski - strojem narodowym*, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 30, z. 2., s. 67–74.

Majerczyk Dorota

2018: *Problemy związane z przenoszeniem folkloru dziecięcego na scenę*, [w:] *Folklor dziecięcy. Między tradycją, a współczesnością*, red. T. Smolińska, Nowy Sącz: Małopolskie Centrum Kultury Sokół, s. 89–93.

Minksztyl Joanna

2013: *Pominięte... Kierunki rozwoju zbiorów tkanin i ubiorów ludowych, na podstawie kolekcji Muzeum Etnograficznego w Poznaniu*, [w:] *Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*, red. A.W. Brzezińska, M. Tymochowicz, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, s. 59–68.

Strony internetowe

<https://etnomuzeum.eu/> [data odczytu: 13.02.2025].

<https://etnomuzeum.eu/jak-myslimy-o-muzeum> [data odczytu: 13.02.2025].

<https://etnomuzeum.eu/edukacja> [data odczytu: 27.12.2024].

<https://etnomuzeum.eu/wydarzenia/i-forum-tradycji-rodzinny-weekend-z-tradycja> [data odczytu: 27.12.2024].

<https://etnomuzeum.eu/wydarzenia/i-forum-tradycji-warsztaty-dla-nauczycieli> [data odczytu: 27.12.2024].

<https://etnomuzeum.eu/muzeumpodreczne> [data odczytu: 28.12.2024].

